

Helsingin sosiaaliviraston johtava lakimies **Tapio Rätty** käsittelee palstalla sosiaalihuollon ajankohtaisia lakikysymyksiä.

Lakisivut tarjoavat juridista hyötytietoa sosiaalialan ammattilaisille.

Juristin nurkkaus-palstan lisäksi sivuilla julkaistaan muita sosiaalialan juristien kirjoituksia, lakiuutisia ja lakitiedon verkkopalvelujen esittelyjä.

Vireillä eduskunnassa -palstalle kootaan hallituksen lakiesityksiä.

Kerro meille, mitä aiheita toivot sivuilla käsiteltävän: palaute@sosiaalitieto.fi

Palstalla aiemmin julkaistuja kirjoituksia on koottu artikkelipankkiin: www.sosiaalitieto.fi > [Artikkelipankki](#) > [Juridiikka](#)

Riippuu kunnan harkinnasta, miten se sosiaali- ja terveyspalveluja järjestää. Palveluseteli on tähän yksi keino.

Kunta päättää otetaanko palvelusetelit käyttöön

Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain eli valtionosuuslain 4 §:n 1 momentin mukaan kunta voi järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvat tehtävät itse tai hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä, muulta julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta tai antamalla palvelun käyttäjälle palvelusetelin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annettu laki eli palvelusetelilaki tuli voimaan 1. elokuuta. Palveluseteli on siis yksi keino järjestää julkisia sosiaali- ja terveyspalveluja yksityisten palvelujen tuottajien avulla. Palvelusetelillä tuotettuihin palveluihin sovelletaan myös kuluttajan suojaksi säädettyjä säännöksiä.

Kunnalla on oikeus päättää palvelusetelijärjestelmän käyttöönotosta, mutta asiakkaalla ei ole oikeutta vaatia kuntaa sitovasti, että hänen palvelunsa järjestetään palvelusetelin avulla. Kunnalla on myös mahdollisuus päättää siitä, minkä palvelun hankkimiseksi palveluseteliä käytetään.

Velvollisuus valvoa

Kunta hyväksyy ne yksityiset palveluntuottajat, joiden palveluihin seteliä käytetään (palvelusetelilain 4 §:n 1 momentti). Hyväksymismenettelyssä kunta voi hyväksyä kaikki kunnan asettamat ehdot täyttävät palveluntuottajat tai se voi valita tuottajat kilpailullalla.

Palvelusetelilain 4 §:n 3 momentin mukaan kunnan on pidettävä luetteloa hyväksymistään palveluntuottajista. Tiedot niistä ja niiden tuottamista palveluista hintoineen tulee olla julkisesti saatavilla joko internetissä tai muulla kunnan päättämällä soveltuvalla tavalla.

Kunnalla on velvollisuus valvoa hyväksymiensä palveluntuottajien toimintaa ja toiminnan laatua. Lain 4 §:n 4 momentista ilmenee, että kunnan on peruutettava palveluntuottajan hyväksyminen ja poistettava tuottaja ylläpitämästään luettelosta, jos hyväksymiselle asetetut edellytykset eivät enää täyty tai palveluntuottaja pyytää itse hyväksymisen peruuttamista.

Palveluseteli ei sovellu kaikkiin palveluihin

Palvelusetelilain 3 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan palvelusetelillä tarkoitetaan kunnan sitoumusta suorittaa tietty kunnan ennalta päättämä rahamäärä palvelun tuottajalle niiden kustannusten korvaamiseksi, joita palveluntuottajalle aiheutuu asiakkaalle tuotetusta palvelusta. Kunnan on siten määriteltävä palvelusetelissä palvelun käyttäjä ja palvelusetelin käyttötarkoitus.

Palveluseteli voidaan myöntää kertaluonteista palvelua varten tai jatkuvaan palvelun tarpeeseen. Kunta voi myös määrittellä palvelusetelille määrällisen voimassaoloajan. Palveluseteli voidaan mitoittaa siten, että siihen jää tietty omavastuuosuus, joka jää asiakkaan korvattavaksi ennalta sovitusta palvelun hinnasta.

Palvelusetelillä voidaan järjestää vain sellaisia palveluja, jotka voidaan tuottaa ja joissa asiakas voi toimia palvelusetelilain tarkoittamalla tavalla kuluttajana. Seteliä ei voida käyttää sellaisiin palveluihin, joihin asiakas ei voi itse hakeutua tai joissa asiakkaan asioita hoitava edunvalvoja tai lähiomainen ei voi asiakkaan puolesta valita palvelua. Varsinkin sosiaalihuollossa mutta myös terveydenhuollossa on palveluja tai palveluiden muodostamia kokonaisuuksia, joissa tuotteistaminen on mahdotonta.

Kun palveluja järjestetään palvelusetelillä, asiakkaalle on laadittava sosiaalihuollon asiakaslain tai potilaslain mukainen palvelusuunnitelma tai vastaava muu suunnitelma.

Tulosidonnainen tai tasasuuri

Palvelusetelin arvo voi määräytyä asiakkaan tulojen mukaan tai vaihtoehtoisesti se voi olla kaikille tasasuurinen. Tulosidonnaisuudesta päätettäessä on otettava huomioon se, mitä sosiaalihuoltolain 3 a luvussa sekä asiakasmaksulain 10 a – c §:ssä on säädetty asiakasmaksun määrittämiseen vaikuttavien tulojen huomioimisesta.

Jos palveluja järjestetään palvelusetelin avulla, palvelun käyttäjältä ei saa periä asiakasmaksua. Tästä säädetään asiakasmaksulain 12 §:n 2 momentissa.

Kunta vastaa myöntämänsä palvelusetelin arvoon asti asiakkaalle järjestettyjen palvelujen kustannusten korvaamisesta. Jos asiakas sopii palveluntuottajan kanssa korkeammasta hinnasta, hän vastaa itse palvelusetelin arvon ja sovitun hinnan välisestä erotuksesta. Jos taas palvelu tuotetaan palvelusetelin arvoa halvemmallalla, kunta vastaa korkeintaan tästä todellisesta kustannuksesta.

Arvon määrittäminen

Kunnan tulee määrätä palvelusetelin arvo siten, että se on asiakkaalle kohtuullinen. Sitä arvioitaessa on otettava huomioon ne kustannukset, jotka aiheutuvat, jos kunta tuottaa itse vastaavan palvelun tai hankkii sen ostopalveluna.

Määriteltäväksi tulee myös asiakkaan maksettavaksi jäävä omavastuuosuus. Jos kysymys on asiakasmaksulain 4 §:n tai 5 §:n tarkoittamista maksuttomista sosiaali- ja terveyspalveluista, palvelusetelin arvo on määrättävä

sellaiseksi, ettei asiakkaalle jää maksettavaksi erillistä omavastuusuutta.

Lisäksi palvelusetelilain 7 §:n 2 momentin mukaan lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineen hankkimiseksi annettavan palvelusetelin arvon tulee olla sellainen, että sillä voi hankkia asiakkaan yksilöllistä tarvetta vastaavan tavanomaisen apuvälineen.

Vammaispalvelulain 8 d §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan vaikeavammaiselle henkilölle voidaan antaa avustajapalveluiden hankkimista varten palveluseteli, jonka arvo on kohtuullinen. Vammaispalvelulain esitöiden mukaan palvelusetelin arvo tulee määrätä tällöin sellaiseksi, että henkilötosiassa saa kyseessä olevaa palvelua – henkilökohtaista apua.

Setelistä päätös vain tietyissä tapauksissa

Kun kysymys on viranomaiselle kuu- luvan tehtävän hoitamisesta, sosiaali- huollossa on tehtävä sosiaali- huollossa on tehtävä sosiaali- huollossa on tehtävä sosiaali- huollossa on tehtävä päätökset palvelun antamisesta. Sen sijaan palvelun järjestämistavasta on tehtävä päätös vain poikkeuksellisissa tapauksissa, kuten vammaispalvelulain mukaisia kuljetuspalveluja tai henkilökohtaista apua järjestettäessä. Jos esimerkiksi vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaista apua järjestetään palvelusetelin avulla, on tehtävä päätös myös järjestämistavasta.

Asiakkaan on annettava tarpeellisia tietoja ja selvityksiä tulosidonnaista palveluseteliä varten (palvelusetelilain 7 §). Viranomaiselle on myös asiakasmaksulain 14 a §:ssä säädetty oikeus saada tietoja tulosidonnaisen palvelusetelin määräämistä varten. Jos palvelusetelin arvo on tulosidonnainen, asiakkaalle on annettava setelin arvosta päätös, josta asiakas voi hakea muutosta.

Kunnalla on velvollisuus palvelusetelilain 8 §:n 1 momentin mukaan korottaa palvelusetelin arvoa, jos asiakkaan tai hänen perheensä toimeentulo tai asiakkaan lakisääteinen elatusvelvollisuus muutoin vaarantuu tai jos korottaminen on tarpeen muut huollolliset näkökohdat huomioon ottaen. Asiakkaalla on säännöksen sanamuodon mukaan myös oikeus vaatia palve-

lusetelin arvon korottamista ja asiasta on tehtävä muutoksenhakukelpoinen päätös.

Palvelusetelistä voi kieltäytyä

Lainsäädännössä, esimerkiksi sosiaalihuollon asiakaslaissa, on korostettu asiakkaan mielipiteen huomioon ottamista palveluja järjestettäessä (asiakslain 5 §).

Palvelusetelilain 6 §:n mukaan asiakkaan mielipide tulee ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon, kun palveluja järjestetään palvelusetelillä. Säännöksen 1 momentin mukaan asiakkaalla on oikeus kieltäytyä hänelle tarjotusta palvelusetelistä, jolloin kunnan tulee ohjata hänet muilla tavoin järjestettyihin palveluihin.

Kun kunta käyttää palveluseteliä, lain 6 §:n 3 momentin mukaan asiakkaalle on selvitettävä hänen asemansa, palvelusetelin arvo, palveluntuottajien hinnat, omavastuusuuden määräytymisen perusteet sekä omavastuusuuden arvioitu suuruus sekä vastaavasta palvelusta asiakasmaksulain mukaan määräytyvä asiakasmaksu.

Kunnan on siis varauduttava asiakkaan neuvontaan ja ohjaukseen sekä erityisesti kiinnitettävä huomiota niin sanottujen heikkojen asiakasryhmien mahdollisuuteen käyttää palveluseteliä. Yksittäisen asiakkaan kohdalla on otettava huomioon hänen henkilökohtainen kykynsä käyttää seteliä. Se edellyttää, että asiakas kykenee itse tekemään valintoja ja valvomaan itse tai edustajansa avulla saamansa palvelun laatua.

Selvää on, että esimerkiksi huonokuntoiset tai dementoituneet van- hukset, pitkäaikaissairaat henkilöt tai mielenterveyspotilaat eivät välttämättä pysty toteuttamaan valintaoikeuksiaan ja arvioimaan eri palveluvaihtoehtoja. ●

Kuluttajansuojalaki 38/1978

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä 569/2009

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta 733/1992

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992

Ajantasainen lainsäädäntö verkossa: www.finlex.fi